

ÖLÇÜLÜ VE TUTARLI OLMAK (İTİDAL)

Yunus AKKAYA

I- Konunun Planı

A-İtidal Kavramı

B-İtidal ile İfrat ve Tefrit Arasındaki Fark

C-Kur'an-ı Kerimde ve Hadislerde İtidal

1-İnançta İtidal

2-İbadetlerde İtidal

3-Dünya ve Ahiret İşlerinde İtidal

4-Harcamalarda İtidal

5-Dostluk ve Düşmanlıkta İtidal

6-Davranış ve Konuşmada İtidal

7-Yeme,İçme,Giyim ve Kuşamda İtidal

8-Zamanı Kullanmada İtidal

D-İtidalli Davranmanın Faydaları

1-İnançta Sağlamlık

2-İbadetlerde Devamlılık

3-Ahlakta Olgunluk

4-Sosyal İlişkilerde Başarı

5-Zamandan Tasarruf

6-Hastalıklardan Korunma

II- Konunun Açılımı ve İşlenişi

Konuya itidal kavramı açıklanarak başlanır.İtidal ile ifrat ve tefrit arasındaki farka işaret edilir.Daha sonra ayet ve hadislerden yola çıkarak İslam Dini'nin itidale bir başka ifade ile ölçülü ve tutumlu olmaya verdiği önem anlatılır. Bu bağlamda inançta,ibadetlerde, dünya ve ahiret işlerinde,harcamalarda, dostluk ve düşmanlıkta, davranış ve konuşmalarda, yeme- içme, giyim ve kuşamda, zamanı kullanmada itidal konuları izah edilir.

Vaazın son bölümünde genel bir değerlendirme yapılır ve itidalli davranmanın kazanımları üzerinde durularak vaaza son verilir.

III- Konunun Özet Sunumu

Allah Teala, müslümanları Kur'an-ı Kerim'de "vasat bir ümmet" olarak niteler. Vasat ümmet "ifrat ve tefritlerden korunarak inancında, ahlâkında, her türlü tutum ve davranışlarında doğruluk, dürüstlük ve adalet çizgisinde kalmayı başaran dengeli, sağduyulu, ölçülü, insafli ve uyumlu nesil, toplum" anlamına gelir. Buradaki "vasat" kelimesi, "hem maddî ve bedensel tutkulara kapılmaktan, zevk ve sefahate dalmaktan hem de bedensel ve dünyevî ihtiyaçları büsbütün reddederek bir tür ruhbanlık hayatına kendini kaptırmaktan korunan" şeklinde de açıklanmıştır. İslâm'dan önceki dönemlerde genellikle yahudiler ve müşrik Araplar gibi bazı toplumlar mâneviyattan büsbütün uzaklaşarak dünyevîleşmişler, materyalist bir hayat anlayışına sapmışlardır. Hristiyanlar, Mecûsîler ve çeşitli Hint tarikatlarına mensup bazı topluluklar da dünyevî ve bedensel lezzetlere büsbütün sırt çevirerek kendilerini koyu bir ruhaniyete kaptırmışlardır. İşte İslâm dini bütün bu aşırılıkları reddederek ılımlı ve dengeli bir din ve dünya anlayışı getirmiş ve bu anlayışa uygun bir toplum yapısı gerçekleştirmiştir

IV- Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Ayetler

وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا.

"Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık."¹

"Eli sıkı olma, büsbütün eli açık da olma. Sonra kınanır ve çaresiz kalırsın."²

"Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır."³

Konuyla ilgili ayrıca şu ayetlere de başvurulabilir:

A'raf, 7/31; İsra, 17/110; Lokman, 31/19; Lokman, 31/32; Fatır 35/32

1 Bakara, 2/143

2 İsra, 17/29

3 Furkan, 25/67

V- Konu İşlenirken Başvurulabilecek Bazı Hadisler

عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : « هَلَكَ الْمُتَنَطِّعُونَ » قَالَهَا ثَلَاثًا.

Abdullah İbni Mes'ûd radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Söz ve davranışlarında ileri gidip haddi aşanlar helâk oldular. ” Resûl-i Ekrem bu sözü üç defa tekrarladı.⁴

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِيَّاكُمْ وَالْعُلُوَّ فِي الدِّينِ فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِالْعُلُوِّ فِي الدِّينِ.

Resûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Dinde aşırı gitmekten sakının, sizden öncekiler dindeki aşırılıkları yüzünden helak olmuşlardır."⁵

عن أبي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ ، وَلَنْ يُشَادَّ الدِّينَ إِلَّا غَلَبَهُ فَسَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَأَبْشِرُوا ، وَاسْتَعِينُوا بِالْغَدْوَةِ وَالرَّوْحَةِ وَشَيْءٍ مِنَ الدُّلْجَةِ رواه البخاري وفي رواية له سَدِّدُوا وَقَارِبُوا وَاعْدُوا وَرَوْحُوا ، وَشَيْءٍ مِنَ الدُّلْجَةِ ، الْقَصْدَ الْقَصْدَ تَبَلَّغُوا.

Ebû Hüreyre radiyallanu anh'dan rivayet edildiğine göre, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

“Din kolaylıktır. Dini aşmak isteyen kimse, ona yenik düşer. O halde, orta yolu tutunuz, en iyiyi yapmaya çalışınız, o zaman size müjdeler olsun; günün başlangıcından, sonundan ve bir miktar da geceden faydalanınız.”⁶

Buhârî'nin bir başka rivayeti şöyledir:

“Orta yolu tutunuz, amellerinizi mükemmelleştirmeye ve Allah'a yakın olmaya gayret ediniz. Sabahleyin, öğle ile akşam arası çalışınız. Bir parça da geceden faydalanınız. Aman acelesiz gidin, telaşsız gidin ki, menzilinize, varacağınız hedefe ulaşasınız.”⁷

عن أنس رضي الله عنه قال : جاء ثَلَاثَةُ رَهْطٍ إِلَى بُيُوتِ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْأَلُونَ عَنْ عِبَادَةِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَلَمَّا أُخْبِرُوا كَانَتْهُمْ تَقَالُوهَا وَقَالُوا : أَيْنَ نَحْنُ

4 Müslim, Sahih, İlim, 47/4 (3;2055)

5 Ahmed b.Hambel, I, 215

6 Buhari, Sahih, İman, 2/29 (I;15)

7 Buhari, Sahih, Rikak, 81/18 (VII;182)

مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَمَا تَأَخَّرَ . قَالَ أَحَدُهُمْ : أَمَّا أَنَا فَأُصَلِّي اللَّيْلَ أَبَدًا وَقَالَ الْآخَرُ : وَأَنَا أَصُومُ الدَّهْرَ أَبَدًا وَلَا أَفْطِرُ ، وَقَالَ الْآخَرُ : وَأَنَا أَعْتَزِلُ النِّسَاءَ فَلَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا ، فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْهِمْ فَقَالَ : « أَنْتُمْ الَّذِينَ قُلْتُمْ كَذًا وَكَذَا ؟ ، أَمَّا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَخْشَاكُمْ لِلَّهِ وَأَتَقَاكُمْ لَهُ لِكِ إِنِّي أَصُومُ وَأُفْطِرُ ، وَأُصَلِّي وَأَرْقُدُ ، وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ ، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي » متفقٌ عليه .

Enes ibni Mâlik radiyallahu anh şöyle dedi:

Peygamber Efendimizin nâfile ibadetlerini öğrenmek üzere, sahâbeden üç kişilik bir grup, Peygamber hanımlarının evlerine geldiler. Kendilerine Efendimiz'in ibadetleri bildirilince, onlar bunu azımsadılar ve

–Allah'ın Resûlü nerede biz neredeyiz? Onun geçmişteki ve gelecekteki günahları bağışlanmıştı, dediler. İçlerinden biri:

–Ben ömrümün sonuna kadar, bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım, dedi. Bir diğeri:

–Ben de hayatım boyunca gündüzleri oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim, dedi. Üçüncü sahâbî de:

–Ben de sağ olduğum sürece kadınlardan uzak kalacak, asla evlenmeyeceğim, diye söz verdi. Bir müddet sonra Peygamberimiz onların yanına geldi ve kendilerine şunları söyledi:

–“Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah'a yemin ederim ki, ben sizin Allah'tan en çok korkanınız ve O'na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazan oruç tutuyor, bazan tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor, hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse benden değildir.”⁸

عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا وَعِنْدَهَا امْرَأَةٌ قَالَ : مَنْ هَذِهِ ؟ قَالَتْ : هَذِهِ فُلَانَةُ تَذْكُرُ مِنْ صَلَاتِهَا قَالَ : « مَهْ عَلَيْكُمْ بِمَا تَطِيقُونَ ، فَوَاللَّهِ لَا يَمَلُّ اللَّهُ حَتَّى تَمَلُّوا وَكَانَ أَحَبَّ الدِّينِ إِلَيْهِ مَا دَاوَمَ صَاحِبُهُ عَلَيْهِ »

Âişe radiyallahu anhâ'nın bildirdiğine göre, bir kadınla birlikte otururlarken, yanlarına Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem girdi ve:

–“Bu kadın kim?” diye sordu. Âişe validemiz:

8 Buhari, Sahih, Nikah, 67/1 (VI;116)

–Bu filan hanımdır, dedikten sonra, onun çok namaz kıldığından bahsetti. Bunun üzerine Resûl–i Ekrem:

–“Bütün bunları sayıp dökmeyi bırak; gücünüzün yettiği nisbette ibadet etmeniz size yeter. Allah’a yemin ederim ki, siz bıkip usanmadıkça, Allah bıkip usanmaz” buyurdu.

Resûl–i Ekrem’in en çok sevdiği ibadet, sâhibinin devamlı yaptığı idi.⁹

عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمَسْجِدَ فَإِذَا حَبْلٌ مَمْدُودٌ بَيْنَ السَّارِيَتَيْنِ فَقَالَ : « مَا هَذَا الْحَبْلُ ؟ قَالُوا ، هَذَا حَبْلٌ لَزَيْنَبَ فَإِذَا فَتَرْتُ تَعَلَّقْتُ بِهِ . فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « حُلُّوهُ ، لِيُصَلَّ أَحَدُكُمْ نَشَاطَهُ ، فَإِذَا فَتَرَ فَلْيَرْقُدْ »

Enes radiyallahu anh şöyle dedi:

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem mescide girmişti. İki direk arasına uzatılmış bir ip gözüne ilişti:

“Bu ip nedir?” diye sorunca, sahâbîler:

Bu, Zeynep Binti Cahş’a ait bir iptir. Namazda ayakta durmaktan yorulunca ona tutunuyor, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz:

“Onu hemen çözünüz. Sizden biriniz canlı ve istekli olunca nâfile namaz kılsın, yorgunluk ve gevşeklik hissettiği zaman ise yatıp uyusun” buyurdu.¹⁰

عن أَبِي عبد الله جابر بن سمرة رضي الله عنهما قال : كُنْتُ أُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الصَّلَوَاتِ ، فَكَانَتْ صَلَاتُهُ قَصْداً وَخُطْبَتُهُ قَصْداً «

Ebû Abdullah Câbir İbni Semüre rayıdallahu anhümâ şöyle dedi:

“Namazlarımı Nebi sallallahu aleyhi ve sellemle birlikte kılardım. Onun namazı da, hutbesi de normal uzunlukta idi.”¹¹

Konuyla ilgili diğer bazı hadisler: Buhari, Sahih, Vüdu, 53, (I;60), Buhari, Sahih, Savm, 51, (II;243)

VI- Yararlanılabilecek Bazı Kaynaklar

1. T.D.V.İslam Ansiklopedisi, İtidal Maddesi, 23/456

9 Buhari, Sahih, İman, 2/32 (I; 16)

10 Buhari, Sahih, Teheccüt, 18, (II; 48)

11 Müslim, Sahih, Cum’a, 13/41-42 (I; 591)

2. Hazreti Peygamber ve İtidal, Nevzat Aşık. İzmir : Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1987.

3. Dinde Ölçülü Olmak, Abdurrahman b. Mualla Lüveyhik ; çev. Abdulhalık Duran. İstanbul : Kayıhan Yayınları, 1999.

4. Riyazü's-Salihin ,Nevevi, tercüme ve şerheden M. Yaşar Kandemir, İsmail L.Çakan, Raşit Küçük. İstanbul : Erkam Yayınları, 2001.